

วารสารธรรมเพื่อชีวิต

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

ISSN: 2822-048X

<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Original Research Article

Restorative Justice Process in Juvenile Delinquency in Samut Sakhon Juvenile and Family Court

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร

Wilai Wongprasertkarn^{1*}, & Korn Kangsadanporn²วิไล ว่องประเสริฐการ^{1*}, & กรณ์ กังสดารพร²

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Wilai Wongprasertkarn*

วิไล ว่องประเสริฐการ

College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Wilaitwins@gmail.com

2. Korn Kangsadanporn

กรณ์ กังสดารพร

College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: apirat.k@rsu.ac.th

คำสำคัญ:

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, การแก้ไข, การบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน, ผู้ประสานงานการประชุม, ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร

Keywords:

Restorative Justice Process, Correction, Treatment and Rehabilitation of Children and Youth, Meeting Coordinator, Samut Sakhon Juvenile and Family Court

Article history:

Received: 24/03/2025

Revised: 25/05/2025

Accepted: 10/09/2025

Available online: 28/10/2025

How to Cite:

Wongprasertkarn, W. & Kangsadanporn, K. (2025). Restorative Justice Process in Juvenile Delinquency in Samut Sakhon Juvenile and Family Court. *Journal of Dhamma for Life*, 31(4), 467-483.

ABSTRACT

This study aims to examine restorative justice processes in criminal proceedings for children and youth at the Samut Sakhon Juvenile and Family Court, as well as to investigate the roles and challenges of practitioners in the rehabilitation and treatment of children, youth, and their families. A qualitative research approach was employed, collecting data through in-depth interviews and focus group discussions with key informants, including the Chief Judge and Juvenile and Family Court Judges 2, court psychologists 2, the Court Director 1, and Associate Judges 5.

The findings indicate that restorative justice processes emphasize relationship restoration and problem-solving rather than punishment. Key practices include mediation, compensation for damages, and rehabilitation, which help reduce recidivism, promote accountability, and foster mutual understanding among offenders, victims, and the community. Psychologists play a critical role in assessment, counseling, and coordinating rehabilitation, while counselors and meeting coordinators support and facilitate group sessions. Major challenges include limited psychological knowledge and counseling skills among some practitioners, role confusion, and familial conflicts that hinder rehabilitation efforts. Recommendations to enhance restorative justice include providing training on psychology and counseling techniques, conducting workshops on coordinating restorative meetings for associate judges, and organizing regular seminars to share experiences and address operational challenges. These measures aim to strengthen the effectiveness and sustainability of restorative justice practices for children and youth in Samut Sakhon.

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai-Journal Citation Index Centre<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร และเพื่อศึกษาบทบาทรวมถึงอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว การวิจัยใช้วิธีเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้พิพากษาหัวหน้าและผู้พิพากษาเยาวชนและครอบครัว 2 ราย นักจิตวิทยาประจำศาล 2 ราย ผู้อำนวยการศาล 1 ราย และผู้พิพากษาสมทบ 5 ราย

ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เน้นการฟื้นฟูความสัมพันธ์และแก้ไขปัญหาด้านการลงโทษ ผ่านการเจรจาไกล่เกลี่ย การชดเชยความเสียหาย และการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ซึ่งช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ ส่งเสริมความรับผิดชอบ และสร้างความเข้าใจระหว่างผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชน นักจิตวิทยามีบทบาทด้านการวินิจฉัย การให้คำปรึกษา และประสานงานฟื้นฟู ขณะที่ผู้ให้คำปรึกษาและผู้ประสานประชุมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการประชุมกลุ่ม อุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ความขาดความรู้ด้านจิตวิทยาและเทคนิคการให้คำปรึกษา การสับสนบทบาทหน้าที่ และความขัดแย้งในครอบครัว ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ การจัดอบรมด้านจิตวิทยาและเทคนิคการให้คำปรึกษา การฝึกอบรมการประสานประชุมสำหรับผู้พิพากษาสมทบ และการจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนปัญหาและอุปสรรคการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางที่เสนอทางเลือกใหม่ ๆ สู่ความยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชน กระบวนการนี้ส่งเสริมการเข้าร่วมของผู้เสียหายในการแก้ไขสถานการณ์ อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยอมรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนเองได้สำนึกและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย กระบวนการนี้อยู่บนฐานที่ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมนั้นไม่ได้เป็นแค่การละเมิดกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นอันตรายและสร้างความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชนอีกด้วย การทบทวนเอกสารแสดงให้เห็นถึงนิยามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แตกต่างกันออกไปเนื่องจากคุณลักษณะ ที่หลากหลาย และพัฒนาการของแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั่วโลก นิยามบางประการให้น้ำหนักที่องค์ประกอบมีส่วนร่วมของกระบวนการ การเผชิญหน้า และการเข้าร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมสานเสวนา ขณะที่นิยามส่วนหนึ่งเน้นย้ำผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ เช่น การเยียวยา การรักษาและฟื้นฟูเหยื่ออาชญากรรม และการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำผิด ซึ่งนิยามส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องในองค์ประกอบหลักเหล่านี้ โดยจุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ (1) สนับสนุนผู้เสียหายให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาและได้รับการช่วยเหลือ (2) เยียวยาความสัมพันธ์ที่ถูกทำลายจากอาชญากรรม (3) ยืนยันค่านิยมของชุมชนและประณามพฤติกรรมอาชญากรรม (4) ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายรับผิดชอบต่อการกระทำ (5) ระบุผลลัพธ์เพื่อความสมานฉันท์ และ (6) ป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยการช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับตัวและคืนสู่ชุมชน (พัสสนกรยางงาม, 2565)

แม้ว่าในปัจจุบัน การประเมินประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเป็นระบบยังมีข้อจำกัด แต่ผลการวิจัยชี้ว่าการใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ไม่ว่าในขั้นตอนใดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ตาม มีศักยภาพที่จะแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพในการทำให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และชดเชยความต้องการของผู้เสียหายได้ดีกว่าการใช้กระบวนการยุติธรรมมาตรฐานเพียงอย่างเดียว (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2564) แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) นั้นไม่ได้เป็นแนวคิดที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นแนวคิดที่มีมานานแล้ว

โดยสอดคล้องอยู่ในวัฒนธรรม ประเพณีและขนบธรรมเนียมของชุมชนในหลาย ๆ ท้องที่ สำหรับในประเทศไทย ก็อาจหมายถึง การเอื้ออาทร การไกล่เกลี่ยประนีประนอม การยอมรับผิด การให้อภัย พร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างคู่พิพาทในลักษณะที่เป็นทางการ และในระดับสากล อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้มีการนำเอาแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน โดยใช้เป็นแนวคิดและหลักการในการตราและประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมุ่งแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา รวมถึงการประสานการประชุมเพื่อมุ่งเยียวยาเหยื่อผู้เสียหายอย่างมีส่วนร่วม โดยกลไกการขับเคลื่อนกระบวนการตามพระราชบัญญัติฯ คือการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ขึ้นทั่วประเทศ รวมถึงการกำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่ขั้นก่อนฟ้อง ระหว่างฟ้อง และหลังฟ้อง (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

อย่างไรก็ตาม หลังการประกาศใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติฯ พบว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในช่วงแรกที่ประกาศใช้ยังมีความสับสน ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของประชาชนทั่วไป รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินกระบวนการ นอกจากนี้ยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และนโยบายที่ชัดเจนและสอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ผู้พิพากษา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2567) ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร ได้เปิดศูนย์ให้คำปรึกษาฯ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2555 โดยมีบทบาทหน้าที่ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว โดยเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวที่เข้าสู่กระบวนการ จะได้รับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูจากนักจิตวิทยาและผู้ให้คำปรึกษา ทั้งในขั้นก่อนพิจารณาคดี ระหว่างพิจารณาคดี และหลังการพิจารณาคดี ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาและนักจิตวิทยาพบว่า กว่า 10 ปีที่ผ่านมา ศูนย์มีการพัฒนาระบบมาโดยตลอด จนปัจจุบันระบบการให้คำปรึกษาฯ มีประสิทธิภาพค่อนข้างสูง เนื่องจากบุคลากรภายในที่เป็นข้าราชการเข้าใจระบบงานอย่างชัดเจนและแม่นยำ แต่ในขณะเดียวกันพบว่าเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวที่เข้ามาใช้บริการในศูนย์ให้คำปรึกษาฯ ยังไม่เข้าใจจุดประสงค์และกระบวนการต่างๆ รวมถึงผู้ให้คำปรึกษาฯ ที่มีการรับสมัครใหม่เข้ามาตามวาระของผู้พิพากษาสมทบทุก 3 ปี บางส่วนยังขาดความเข้าใจในระบบ กลไก และวิธีการที่ดีพอ

ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อภิรัตน์ กังสดารพร (2562) ที่ได้เห็นถึงความสำคัญของผู้ให้คำปรึกษา ซึ่งผลวิจัยพบว่าผู้ให้คำปรึกษา ควรมีการพัฒนาภาวะผู้นำและเข้าใจในวิธีการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนเพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล

จากที่มาและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร และเพื่อทราบถึงบทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อเผยแพร่ให้กับประชาชนและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงแนวทางกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวรวมถึงเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาและแก้ไขกระบวนการทำงานในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาครให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ทฤษฎีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Theory) เป็นแนวคิดในสาขาวิชากฎหมายอาญาที่มุ่งเน้นการ ฟื้นฟูความสัมพันธ์และแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด แทนการมุ่งเน้นการลงโทษทางอาญาเพียงอย่างเดียว (Zehr, 2002) ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนในการร่วมกันหาทางออกเพื่อสร้างความยุติธรรมและลดผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ การยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่เพียงแต่มุ่งเน้นการชดเชยความเสียหาย แต่ยังมุ่งเน้นการพัฒนาความรับผิดชอบและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดอีกด้วย

หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ ประกอบด้วยหลายมิติ โดยมิติแรกคือ การยอมรับความเสียหายและผลกระทบ ผู้กระทำผิดต้องตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายและชุมชน ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างความเห็นใจและความเข้าใจต่อผู้เสียหาย (Braithwaite, 1989) มิติที่สองคือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญา ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อผลลัพธ์และส่งเสริมความยุติธรรมแบบมีส่วนร่วม (Morrison, 2002) มิติที่สามคือ กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยและฟื้นฟู โดยผู้กระทำผิดและผู้เสียหายมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนมุมมอง แสดงความเสียใจ และร่วมกันกำหนดมาตรการชดเชยหรือกิจกรรมฟื้นฟูความสัมพันธ์ เช่น การชดเชยค่าเสียหาย การทำงานรับใช้สังคม หรือกิจกรรมสร้างสัมพันธ์เชิงบวก (Umbreit, 1994) การมีส่วนร่วมและการเจรจาไกล่เกลี่ยนี้ไม่เพียงแต่แก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ยังช่วยสร้างทักษะการแก้ปัญหาและความรับผิดชอบในตัวเอง ผู้กระทำผิด ในบริบทของ ศาลเยาวชนและครอบครัว แนวคิดการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถูกนำมาใช้เพื่อฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กลับคืนสู่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่มุ่งเน้นการลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญ

กับการสร้างความเข้าใจต่อผลกระทบของพฤติกรรม การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และการพัฒนาทักษะชีวิตของเยาวชน (Sherman & Strang, 2007) หลักฐานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการใช้แนวทางนี้สามารถลดการกระทำผิดซ้ำ และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในชุมชนได้ (Latimer, Dowden & Muise, 2005)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางที่เน้นการสร้างความยุติธรรมผ่านการฟื้นฟูความสัมพันธ์และความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยเฉพาะในเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของสังคมที่ต้องการ ความยุติธรรมที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับผู้กระทำผิด

ทฤษฎีการพัฒนาเด็กและเยาวชน

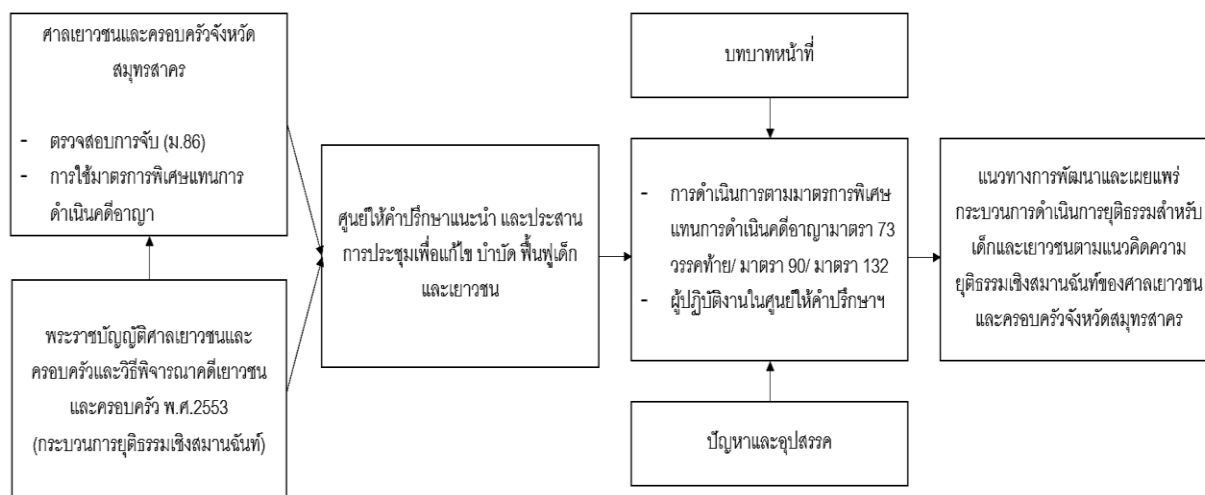
เป็นแนวคิดทางวิชาการที่มุ่งเน้นการพัฒนา ทักษะ การเรียนรู้ และพฤติกรรมทางสังคม ของเด็กและเยาวชน ผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ได้แก่ การให้คำปรึกษา การแก้ไขปัญหาวินัยพฤติกรรม และการฟื้นฟูด้านจิตสังคม (social-emotional rehabilitation) ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาตนเองในด้านความรู้สึก การควบคุมอารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้อย่างเหมาะสม (Lerner et al., 2005; Damon & Lerner, 2008) แนวคิดสำคัญของทฤษฎีนี้คือ การพัฒนาแบบองค์รวม (holistic development) ซึ่งมองเด็กและเยาวชนเป็นทั้งปัจเจกบุคคลและส่วนหนึ่งของครอบครัวและชุมชน การสนับสนุนพัฒนาการของเด็กจึงครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยการทำงานร่วมกับครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางการศึกษา (Eccles & Gootman, 2002) ในเชิงการประยุกต์ ทฤษฎีนี้มักใช้เป็นแนวทางในการ

1. การให้คำปรึกษาและแนะแนว (Counseling and Guidance): ช่วยให้เด็กและเยาวชนเข้าใจอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง พร้อมพัฒนากลยุทธ์การแก้ไขปัญหานั้นที่เหมาะสม
2. การแก้ไขปัญหาวินัยพฤติกรรม (Behavioral Interventions): ใช้วิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวก ลดพฤติกรรมเสี่ยง และสร้างทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการควบคุมอารมณ์
3. การฟื้นฟูด้านจิตสังคม (Psychosocial Rehabilitation): มุ่งฟื้นฟูความมั่นคงทางอารมณ์ ความสัมพันธ์กับครอบครัว และการมีส่วนร่วมในชุมชน (Zins et al., 2007)

งานวิจัยหลายชิ้นพบว่า การใช้แนวทางพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสมสามารถลดความเสี่ยงต่อปัญหาวินัยพฤติกรรมและปัญหาสุขภาพจิต เพิ่มทักษะทางสังคม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถเติบโตอย่างสมดุลและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Catalano et al., 2004; Lerner et al., 2011) ทฤษฎีการพัฒนาเด็กและเยาวชนไม่เพียงมุ่งเน้นการปรับพฤติกรรมหรือการให้ความรู้เท่านั้น แต่ยังสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การฟื้นฟูความสัมพันธ์ และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิตทางสังคม ซึ่งถือเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมของเด็กและเยาวชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาบทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กหรือเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร

สมมติฐานในการวิจัย

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีผลต่อการลดการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน และช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. บทบาทและประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน เช่น ผู้พิพากษา นักจิตวิทยา และผู้ให้คำปรึกษา มีผลต่อความสำเร็จของการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็กและเยาวชน

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร และศึกษาบทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว

ประชากร

ประชากรในการวิจัยนี้ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่

1. ผู้พิพากษาหัวหน้าและผู้พิพากษาเยาวชนและครอบครัว
2. นักจิตวิทยาประจำศาล
3. ผู้อำนวยการศาล
4. ผู้พิพากษามทบ

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างถูกคัดเลือกโดยใช้ วิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความเหมาะสมและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ดังนี้

1. ผู้พิพากษาหัวหน้าและผู้พิพากษาเยาวชนและครอบครัว 2 ราย
2. นักจิตวิทยาประจำศาล 2 ราย
3. ผู้อำนวยการศาล 1 ราย
4. ผู้พิพากษามทบ 5 ราย

เทคนิคการคัดเลือก

ใช้ การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ให้ข้อมูลมีความรู้และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์ผู้พิพากษา นักจิตวิทยา และผู้อำนวยการศาล
3. แนวทางการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Focus Group Discussion Guide) สำหรับผู้พิพากษาสมทบ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหาในการปฏิบัติงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทำการติดต่อขออนุญาตและนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
2. ดำเนินการ สัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้พิพากษาหัวหน้า ผู้พิพากษาเยาวชนและครอบครัว นักจิตวิทยาประจำศาล และผู้อำนวยการศาล
3. จัด สนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้พิพากษาสมทบ
4. บันทึกข้อมูลทุกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง และจดบันทึกสำคัญ (Field Notes)

การเก็บข้อมูล

1. ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม เป็นแหล่งข้อมูลหลัก
2. ผู้วิจัยจัดเก็บข้อมูลอย่างรัดกุมและเป็นความลับ
3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดย การยืนยันกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ขั้นตอนการวิเคราะห์ประกอบด้วย

1. ถอดความคำพูดจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม
2. อ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจ
3. แยกหมวดหมู่และตีความแนวคิดหลัก (Themes)
4. สรุปผลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บทบาทผู้ปฏิบัติงาน และอุปสรรคในการทำงาน

ผลการวิจัย

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

เป็นแนวทางที่เสนอทางเลือกใหม่สู่ความยุติธรรมแก่เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเข้าร่วมของผู้เสียหายในการแก้ไขสถานการณ์ อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยอมรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตัวเองได้สำนึกและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน เริ่มใช้ตั้งแต่ขั้นก่อนการพิจารณาคดี ในฐานะที่เป็นการหันเหคดีจากการฟ้องคดี และขั้นการพิจารณาคดี รวมถึงขั้นหลังการพิจารณาคดี โดยศาลสามารถใช้อำนาจดุลพินิจและส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ในทุกขั้นตอน โดยจะเริ่มจากการจับกุมเด็กและเยาวชน โดยมีหลักการคือห้ามจับกุมเด็กซึ่งต้องหว่ากระทำความผิด เว้นแต่การกระทำผิดนั้นเป็นความผิดซึ่งหน้า หรือมีหมายจับ หรือเป็นคำสั่งของศาล และการจับกุมเยาวชน ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกับบุคคลทั่วไป กล่าวคือ ห้ามจับเยาวชน เว้นแต่จะมีหมายจับหรือคำสั่งศาล ในขณะที่มีกรณีจับโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งศาล จะต้องเป็นการจับเมื่อมีการกระทำความผิดซึ่งหน้า หรือพบบุคคลโดยพฤติการณ์สงสัยว่าจะก่อเหตุร้าย โดยมีเครื่องมืออาวุธ วัตถุอย่างอื่นที่สามารถใช้ในการกระทำความผิด หรือเมื่อมีเหตุการณ์ออกหมายจับ แต่มีความจำเป็นเร่งด่วน หรือจับผู้ต้องหา หรือจำเลยที่หนี หรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อย โดยมีบัญญัติข้อปฏิบัติและข้อห้ามในการจับกุมได้แก่ (1) การจับต้องกระทำโดยละมุนละม่อม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (2) ไม่ประจานเด็กหรือเยาวชน (3) ห้ามควบคุมเกินกว่าจำเป็นเพื่อป้องกันการหลบหนี เพื่อความปลอดภัย (4) ห้ามใช้เครื่องพันธนาการ เว้นแต่จำเป็นอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้ เพื่อป้องกันการหลบหนี เพื่อความปลอดภัย ผู้ถูกจับหรือบุคคลอื่น (5) ห้ามถามคำให้การผู้ถูกจับ ในชั้นจับกุม (6) ขณะทำบันทึกจับกุม หากมีบิดา มารดา บุคคลหรือองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ให้ทำบันทึกจับกุมต่อหน้าบุคคลดังกล่าว (7) ถ้อยคำในชั้นจับกุม มิให้ศาลรับฟังเป็นพยานเพื่อพิสูจน์ความผิด แต่รับฟังเป็นคุณแก่เด็กหรือเยาวชนได้

นอกจากนี้กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนนำตัวเด็กหรือเยาวชนไปศาลภายใน 24 ชั่วโมงหลังถึงที่ทำการพนักงานสอบสวน โดยไม่นับเวลาเดินทาง หากพบว่า การจับกุมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชน หากยังไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ศาลจะจัดหาให้ นอกจากนี้ ศาลอาจสั่งให้บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือองค์กรที่เด็กอาศัยอยู่ดูแลเด็กกระหว่างดำเนินคดี โดยต้องนำเด็กไปพบพนักงานสอบสวน พนักงานคุมประพฤติ หรือศาลตามความเหมาะสม ศาลที่พิจารณาคดีเด็กและเยาวชนจะคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กมากกว่าการลงโทษ เพื่อให้เด็กได้รับการฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี จากหัวใจของการพิจารณาคดีอาญาดังกล่าว ศาลจึงได้กำหนดให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษา แนะนำและประสานการประชุมขึ้นในศาลทั่วทั้งประเทศ ให้เป็นกลไกในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว ดังแผนภาพที่ 2

2. บทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด พื้นฟู เด็กหรือเยาวชนและครอบครัว จังหวัดสมุทรสาคร

ตารางที่ 1 บทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงาน

ผู้ปฏิบัติงาน	บทบาทหลัก	อุปสรรค
นักจิตวิทยา	ประเมิน วิเคราะห์ ปรับพฤติกรรม และสุขภาพจิต ให้คำปรึกษา ติดตามผล และรายงานศาล	ผู้ปกครอง/เด็กขาดแรงจูงใจ ค่าใช้จ่าย/เสียรายได้ ต้องอาศัย ความร่วมมือทุกฝ่าย
ผู้ให้คำปรึกษา	ให้คำปรึกษา ติดตามผล ประเมิน ปัญหา ประสานงานเครือข่าย ทำ รายงานเสนอศาล	ขาดทักษะ/ความรู้ สถานที่ไม่ เพียงพอ บทบาทไม่ชัดเจน
ผู้ประสานประชุม	จัดประชุมคู่กรณี ให้คำปรึกษา กำหนดข้อตกลง ติดตามผล	ขัดแย้งครอบครัว ผู้เสียหายไม่เข้า ร่วม/ไม่เข้าใจบทบาท

จากตารางที่ 1 พบว่า 1) บทบาทนักจิตวิทยาประจำศาลเยาวชนและครอบครัว นักจิตวิทยาประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร มีบทบาทในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ประเมิน ให้คำปรึกษา แก้ไข บำบัด พื้นฟูเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด และสุขภาพจิต เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสนับสนุนการอยู่ร่วมกับครอบครัวและสังคมอย่างปกติสุข รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและภายในศาล ซึ่งในการพบกันครั้งแรกกับเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว นักจิตวิทยา และผู้ให้คำปรึกษาจะสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร ให้ผู้รับคำปรึกษาแนะนำตนเองและชี้แจงวัตถุประสงค์ ตลอดจนขั้นตอนการให้คำปรึกษา เพื่อสร้างความไว้วางใจ จากนั้นจะสังเกตท่าทีและสำรวจปัญหาผ่านการสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิด เช่น ปัญหาด้านพฤติกรรม สุขภาพจิต ความเครียด ความวิตกกังวล ปัญหาครอบครัว และเศรษฐกิจ รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สรุปปัญหาและวางแผนร่วมกัน พร้อมให้คำแนะนำและติดตามผลผ่าน LINE กลุ่ม และในการพบเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวครั้งต่อมา หรือการติดตามผ่าน LINE นักจิตวิทยา จะให้คำปรึกษาเพื่อติดตามผลการเปลี่ยนแปลง โดยให้ผู้รับคำปรึกษาเล่าชีวิตประจำวันที่ผ่านมา เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ความสัมพันธ์ในครอบครัว การเรียน การทำงาน การคบเพื่อน และการใช้เวลาว่าง พร้อมสอบถามถึงข้อเสนอแนะและการปฏิบัติตามคำแนะนำจากครั้งก่อน รวมถึงระบุปัญหาที่ไม่สำเร็จและความช่วยเหลือที่ต้องการ นอกจากนี้จะมีการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเพื่อรับฟังความรู้สึก ความคิดเห็น และการเปลี่ยนแปลงของผู้รับคำปรึกษา รวมถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูและการควบคุมพฤติกรรมเด็ก เพื่อเป็นแรงจูงใจและวางแผนช่วยเหลือต่อไป พร้อมให้คำปรึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาอื่นๆ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ นักจิตวิทยาและผู้ให้คำปรึกษาจะรายงานผลการแก้ไข บำบัด พื้นฟู และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก เยาวชน และครอบครัวต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของนักจิตวิทยา ได้แก่ ผู้ปกครองขาดแรงจูงใจในการมาติดตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เนื่องจากต้องลางานเพื่อพาเด็กและเยาวชนมารายงานตัวที่ศาล ทำให้ขาดรายได้หลัก และมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูง อีกทั้งการลาเรียนของเยาวชนเพื่อมาติดตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ส่งผลกระทบต่อเด็ก บางรายถึงขั้นหมดสิทธิ์สอบ หรือบางรายขาดรายได้จากการมาศาล ดังนั้น ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ทั้งผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน นักจิตวิทยา และผู้ให้คำปรึกษา โดยมีเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ผู้ปกครองต้องดูแลใกล้ชิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองด้วยเพื่อเป็นแรงจูงใจทุกฝ่ายควรปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ดี สุขภาพจิตที่ดี สามารถใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและชุมชน ลดความแออัดในสถานควบคุม และป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน

2) บทบาทหน้าที่ของผู้ให้คำปรึกษา บทบาทการทำงานของผู้ให้คำปรึกษา คล้ายคลึงกับนักจิตวิทยา แตกต่างที่จะไม่มีบทบาทในการตรวจวินิจฉัยทางจิตวิทยา และการประสานงานกระบวนการทางคดี ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า บทบาทหน้าที่ของผู้ให้คำปรึกษา ได้แก่ (1) สอบถามข้อเท็จจริงต่างๆ อย่างเป็นมิตร (2) ให้คำปรึกษาแนะนำแก่เด็กหรือเยาวชนและครอบครัว (3) ประเมินและวิเคราะห์สภาพปัญหาของเด็ก เยาวชน และครอบครัว เพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูให้เหมาะสมแก่เด็กหรือเยาวชน (4) ติดตามผลการเปลี่ยนแปลงและให้การปรึกษาเด็ก เยาวชนและครอบครัวทั้งที่ศาลและผ่านแอปพลิเคชัน LINE (5) ประสานงานเครือข่ายภายนอกเพื่อเป็นกลไกในการร่วมแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู (หากพบว่าจำเป็น) (6) เข้าร่วมโครงการต่างๆ ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ศาลจัดขึ้น (7) ทำรายงานสรุปสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนรวมถึงสภาพของครอบครัวตลอดจนแนวทางแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูที่เหมาะสมเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลเมื่อสิ้นสุดกระบวนการ (8) บทบาทหน้าที่อื่นๆ เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษ

ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของผู้ให้คำปรึกษา พบว่า ผู้ให้คำปรึกษา ต้องเผชิญกับความท้าทายในปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ปัญหาเชิงระบบ เช่น การขาดทักษะและความรู้ด้านจิตวิทยาและเทคนิคการให้คำปรึกษา ผู้ให้คำปรึกษาใหม่ไม่เข้าใจวิธีการปฏิบัติและการใช้เครือข่ายของศาล ห้องให้คำปรึกษาและสถานที่จัดกิจกรรมแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม นอกจากนี้ยังเผชิญกับปัญหาด้านบุคคลที่ไม่เข้าใจในบทบาทการทำงานที่ผู้ให้คำปรึกษา

3) บทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุม บทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมคือ (1) ศึกษาและเข้าใจเรื่องคดี (2) ติดต่อผู้เสียหายและผู้กระทำผิด ชี้แจงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และบทบาทหน้าที่ของคู่กรณี (3) เตรียมความพร้อมของคู่กรณี โดยให้คำปรึกษารายบุคคล เพื่อให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดเข้าใจอารมณ์และความต้องการของตนเอง (4) กำหนดวัน เวลา สถานที่ประชุมที่สะดวกและปลอดภัยสำหรับทุกฝ่าย (5) เตรียมสถานที่ อาหารว่าง เครื่องดื่ม และอุปกรณ์ต่าง ๆ ก่อนการประชุม โดยขั้นตอนการประชุม คือ (1) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ วิธีการ ขั้นตอน และกติกาการยาท เน้นว่าข้อตกลงไม่ผูกพันกับคำพิพากษา (2) ให้ผู้เสียหายเล่าความรู้สึกและผลกระทบให้ผู้กระทำผิดรับรู้ เพื่อให้เกิดการสำนึกผิด (3) ร่วมกันแก้ปัญหาและแก้ไขความขัดแย้ง โดยผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบ (4) จัดทำข้อตกลงร่วมกันเป็นลายลักษณ์อักษร ระบุวิธี

ติดตามผลและยืนยันว่าเหตุการณ์จะไม่เกิดขึ้นอีก ขณะที่บทบาทหน้าที่ภายหลังการประชุม ได้แก่ การจัดทำรายงานผลการประชุม การติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลง หากฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ก็จัดประชุมกันอีกครั้ง เพื่อหาทางให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมหรือทำข้อตกลงใหม่ หรืออาจยกเลิกข้อตกลงทั้งหมดก็ได้ นอกจากนี้พบว่าหลักเกณฑ์ของการประชุม ผู้ประสานการประชุมต้องดำเนินการประชุมภายใต้หลักเกณฑ์อันได้แก่ การให้เด็กหรือเยาวชนแสดงความคิดเห็นและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน รวมถึงให้ทุกฝ่ายเข้าใจความรู้สึกและผลกระทบที่ผู้เสียหายได้รับ เพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าได้ถูกละเลย และแสวงหาแนวทางจัดทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และกำหนดมาตรการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยเน้นการชดเชยที่ไม่ต้องคำนึงถึงตัวเงิน

สำหรับปัญหาอุปสรรคของผู้ประสานการประชุม พบว่าเกิดจากความขัดแย้งภายในครอบครัวผู้เสียหาย ทำให้การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยากขึ้น ผู้เสียหายไม่ประสงค์เข้าร่วมกระบวนการตามมาตรา 90 และไม่ทราบประโยชน์ของการประชุม ตลอดจนการขาดความเข้าใจในบทบาทของผู้ประสานการประชุม นักจิตวิทยาและผู้เกี่ยวข้อง ผู้ประสานต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหาย นักจิตวิทยาติดตามดูแลเด็กและเยาวชนตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เตรียมข้อมูล ติดตาม เชิญประชุม และจัดทำเอกสารเสนอศาล การประชุมแผนนี้ครั้งเดียวและติดตามตามความเหมาะสม

อภิปรายผล

การศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ณ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ นักจิตวิทยา ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ และผู้ประสานการประชุม มีบทบาทสำคัญในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน พร้อมทั้งประสานงานกับครอบครัวและชุมชนเพื่อให้กระบวนการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์

ผลการศึกษาชี้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งเน้นการเยียวยาผู้เสียหายทั้งทางร่างกาย จิตใจ และความรู้สึก ผ่านการสร้าง ความเข้าใจระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น และผู้เสียหายสามารถเข้าใจสาเหตุของการกระทำผิด นำไปสู่การแก้ไขปัญหาร่วมกันและการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยมีการกำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อสร้างหลักประกันในการไม่กระทำผิดซ้ำ แนวคิดนี้สอดคล้องกับจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2550) ที่มองอาชญากรรมเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล โดยให้เหยื่อและผู้กระทำผิดร่วมแก้ไขปัญห และใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อสร้างความสมานฉันท์ รวมทั้งตรงกับแนวคิดของณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2552) ที่เน้นการชดเชยความเสียหาย ป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชุมชน ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานของกานต์ธีรา ภูริวิกรัย (2564) ที่ชี้ว่ากระบวนการนี้ช่วยฟื้นฟูผู้กระทำผิดและเยียวยาผู้เสียหายผ่านการเจรจาไกล่เกลี่ย อีกทั้งลดปัญหานักโทษล้นเรือนจำ และสอดคล้องกับปัญญวัฒน์ ไตรจุฑากาญจน์ (2560) และบัณฑิต โตทองดี (2555) ที่พบว่าผู้ปฏิบัติงานเห็นด้วยกับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยกระบวนการช่วยสร้างความตระหนักของผู้กระทำผิดต่อความเสียหายและนำไปสู่ความสมานฉันท์ของสังคม

เมื่อการศึกษาสอบถามถึงปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้ให้คำปรึกษาได้แก่

1. ปัญหาเชิงระบบและกลไก ขาดทักษะและความรู้ด้านจิตวิทยา เทคนิคการให้คำปรึกษา และความเข้าใจเชิงปฏิบัติของผู้ให้คำปรึกษาใหม่ รวมถึงการใช้เครือข่ายศาลเยาวชนและครอบครัวไม่เต็มประสิทธิภาพ และสถานที่ให้คำปรึกษาไม่เพียงพอหรือไม่เหมาะสม

2. ปัญหาด้านบุคคล ผู้ให้คำปรึกษาบางคนยังสวมนบทบาทผิด เช่น เข้าใจว่าการให้คำปรึกษาคือการอบรมเด็ก ทั้งที่แนวทางแก้ไข บำบัด พื้นฟูแตกต่างกัน

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ อภิรัตน์ กังสดารพร (2562) ที่ระบุว่าผู้ให้คำปรึกษาต้องพัฒนาภาวะผู้นำ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสื่อสารเชิงจิตวิทยา การปรับบทบาท การบูรณาการความรู้ และการนำการเปลี่ยนแปลง เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการให้คำปรึกษา

สรุปได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร สอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมา ทั้งในด้านการเยียวยาผู้เสียหาย พื้นฟูผู้กระทำผิด ป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน ขณะเดียวกันยังต้องพัฒนาในด้านระบบสนับสนุน การจัดสภาพแวดล้อม และการเสริมสร้างทักษะผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้กระบวนการเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

สรุป

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนมอบโอกาสในการแก้ไขคดีอาญา โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายและการรับผิดชอบของผู้กระทำผิด เริ่มตั้งแต่ก่อนพิจารณาคดี ศาลมีอำนาจส่งคดีไปยังกระบวนการนี้ทุกขั้นตอน การจับกุมเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ห้ามใช้เครื่องพันธนาการเว้นแต่จำเป็น และนำตัวเด็กไปศาลภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งศาลเน้นสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กมากกว่าการลงโทษ สำหรับมาตรา 86 กำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้อง โดยศาลจะตรวจสอบแผนดูแลเด็ก หากชอบด้วยกฎหมายจะสั่งให้ปฏิบัติตามแผน และออกหมายปล่อย หากไม่ชอบจะสั่งแก้ไข ศาลมีอำนาจส่งเด็กเข้าศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแก้ไข บำบัด พื้นฟู โดยศูนย์มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาและประเมินปัญหาของเด็ก ขณะที่มาตรการพิเศษหลังฟ้องคดีตามมาตรา 132 ใช้เมื่อศาลเห็นว่าเด็กมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้น หากเด็กปฏิบัติตามมาตรการครบถ้วน ศาลไม่ต้องพิพากษา มาตรการมี 2 แบบ คือ แบบจำกัดเสรีภาพ โดยส่งจำเลยไปสถานพินิจ และแบบไม่จำกัดเสรีภาพ โดยให้เด็กกลับเข้าศูนย์ให้คำปรึกษาและวางแผนแก้ไขร่วมกับนักจิตวิทยาเพื่อการฟื้นฟู

ขณะที่บทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด พื้นฟู เด็กหรือเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร พบว่านักจิตวิทยาศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร มีบทบาทสำคัญในการบำบัด พื้นฟูเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาพฤติกรรม โดยสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร วางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกัน และติดตามผลผ่าน LINE กลุ่ม อย่างไรก็ตาม ปัญหาหลักคือ ผู้ปกครองขาดแรงจูงใจในการติดตามแผน การแก้ไขต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อลดความแออัดในสถานควบคุมและป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

บทบาทของผู้ให้คำปรึกษาฯ คล้ายกับนักจิตวิทยา แต่ไม่ตรวจวินิจฉัยทางจิตวิทยา โดยมีหน้าที่สอบถามข้อเท็จจริง ให้คำปรึกษา ประเมินปัญหา ติดตามผล ประสานงาน และทำรายงานเสนอต่อศาล ปัญหาหลักคือขาดทักษะด้านจิตวิทยา สถานที่ไม่เพียงพอ และบุคคลไม่เข้าใจบทบาท ต้องการฝึกอบรมและการสนับสนุนจากทุกฝ่าย และผู้ประสานการประชุมมีบทบาทในการศึกษาคดี ติดตามคู่กรณี เตรียมความพร้อมและให้คำปรึกษา กำหนดเวลาและสถานที่ประชุม รวมถึงจัดทำข้อตกลงและติดตามผล ปัญหาที่พบคือความขัดแย้งในครอบครัว และการไม่เข้าใจกระบวนการ ผู้ประสานต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้เข้าร่วมและติดตามผลตามแผน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร ควรทำการจัดประชุมภายในเพื่ออบรมเทคนิค ขั้นตอน และกระบวนการเกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาให้กับผู้พิพากษาสมทบที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้ให้คำปรึกษาและผู้ประสานการประชุม รวมถึงเปิดโอกาสให้ได้แลกเปลี่ยนพูดคุยปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ
2. ควรจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพในการให้คำปรึกษาและประสานการประชุมที่เหมาะสม เช่นการจัดห้องให้คำปรึกษาและประสานการประชุมที่มีบรรยากาศที่สื่อให้เห็นถึงความช่วยเหลือตามหลักจิตวิทยาการให้คำปรึกษา ที่แตกต่างจากบรรยากาศของการตัดสินลงโทษ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การประเมินประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ศึกษาผลลัพธ์ระยะสั้นและระยะยาวของเด็กและเยาวชนที่เข้ากระบวนการสมานฉันท์ เช่น อัตราการกระทำผิดซ้ำ การปรับตัวในสังคม และความสัมพันธ์กับผู้เสียหาย
2. วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างมาตรการที่จำกัดเสรีภาพและไม่จำกัดเสรีภาพ ว่ามีผลต่อพฤติกรรมเด็กและการฟื้นฟูอย่างไร
3. การส่งเสริมความร่วมมือของผู้ปกครองและครอบครัว ศึกษากลยุทธ์ในการสร้างแรงจูงใจและความร่วมมือจากผู้ปกครอง เพื่อให้เด็กสามารถปฏิบัติตามแผนฟื้นฟูได้อย่างต่อเนื่อง
4. พัฒนาระบบการสื่อสารระหว่างศาล ผู้ให้คำปรึกษา นักจิตวิทยา และครอบครัว เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การประชุมออนไลน์ หรือระบบติดตามผลที่เข้าใจง่าย
5. การพัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงาน วิจัยความต้องการฝึกอบรมด้านจิตวิทยาและการบำบัดฟื้นฟูสำหรับผู้ให้คำปรึกษาและเจ้าหน้าที่ศาล

เอกสารอ้างอิง

- กานต์ธีรา ภูริวิกรัย. (2564). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การฟื้นฟูและการเยียวยาผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ยุติธรรมชุมชน: ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมภาคประชาชน ใน ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย*.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2552). *รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม.
- บัณฑิต โตทองดี. (2555). *การแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเยาวชนที่กระทำผิด: แนวทางเชิงปฏิบัติในศาลเยาวชนและครอบครัว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.
- บุญยวัจน์ ไตรจุฑาทาญจน์. (2560). ศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน. *วารสารธรรมศาสตร์*, 37(2), 66-96.
- ผู้พิพากษา. (2567). *การสัมภาษณ์ส่วนบุคคลเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ให้คำปรึกษาและประสานการประชุมเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน จังหวัดสมุทรสาคร*. สมุทรสาคร: ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร.
- พัสดนกร ยางงาม. (2565). *การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นศาลในความผิดฐานหมิ่นประมาท*. (นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). *พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2564). *คู่มือว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.
- อภิรัตน์ กังสดารพร. (2562). ภาวะผู้นำและการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา กรณีศึกษาผู้ให้คำปรึกษาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดใกล้เคียง, *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 24(1), 45-57.
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge University Press.
- Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2004). Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *Prevention & Treatment*, 7(1), Article 15.
- Damon, W., & Lerner, R. M. (2008). *Child and adolescent development: An advanced course (5th ed.)*. Wiley.
- Eccles, J. S., & Gootman, J. A. (Eds.). (2002). *Community programs to promote youth development*. National Academies Press.
- Latimer, J., Dowden, C., & Muise, D. (2005). The effectiveness of restorative justice practices: A meta-analysis. *The Prison Journal*, 85(2), 127–144.

- Lerner, R. M., Almerigi, J. B., Theokas, C., & Lerner, J. V. (2005). Positive youth development: A view of the issues. *Journal of Early Adolescence*, 25(1), 10–16.
- Lerner, R. M., Dowling, E. M., & Anderson, P. M. (2011). Positive youth development: Thriving as the basis of personhood and civil society. *Applied Developmental Science*, 15(1), 1–12.
- Morrison, B. (2002). Restorative justice and school violence: Building theory and practice. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 12(2), 157–171.
- Sherman, L. W., & Strang, H. (2007). *Restorative justice: The evidence*. The Smith Institute.
- Umbreit, M. S. (1994). *Victim meets offender: The impact of restorative justice and mediation*. Criminal Justice Press.
- Zehr, H. (2002). *The little book of restorative justice (Revised ed.)*. Good Books.
- Zins, J. E., Weissberg, R. P., Wang, M. C., & Walberg, H. J. (2007). *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* Teachers College Press.

